

HAÇLI SEFERLERİNİN DÜZENLENMESİNDE KUDÜS'ÜN ÖNEMİ

Mehti ÇİFTÇİ*

Özet

Kudüs üç ilahi din içinde önemli bir şehir konumundadır. Bu nedenle Kudüs şehri ilk çağlardan itibaren savaşların merkezinde yer almıştır. Şehir hangi dini grubun eline geçerse büyük bir saygınlık nedeni olmuştur. Bu nedene bağlı olarak bölgeye gelen hacılar Kudüs'ün ticaretini geliştirmiştir. Ticaret dolayısıyla kültürler tanışırken, nefretler artmıştır. Haçlı Seferleri hem ticari hem kültürel ilişkilerin etkileşimin nasıl olduğunu kavramamız için bize fikir vermektedir. Kudüs şehrinin Haçlılar yönetiminde bölgede ne yapmak istediğini anlamamız gerekmektedir. İtalyan Filolarının gerçekleştirdiği deniz seferlerinin öneminin bilinmesi gerekmektedir. Zira İtalyan şehir devletleri Haçlı Seferi sırasında elde ettiği ticaret imtiyazlarını, Müslüman Türk devletlerinde devam ettirmişlerdir. Bu makalenin ana amacı Kudüs Şehrini, Haçlılar tarafından işgali ve Kudüs Haçlı Krallığının yıkılışına kadar gerçekleştirdiği faaliyetleri anlatılmıştır. Kudüs Şehri Haçlılar tarafından işgal edilinceye kadar Anadolu Selçuklu Devleti ile gerçekleştirdiği mücadelede makalenin konuları arasındadır. Ayrıca Haçlı Seferleri öncesi Yakın Doğu ve Avrupa'da anlatılmıştır. Eyyubi Devletinin kuruluşu ve Haçlılara karşı izlediği politika ya da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs Şehri, Haçlı Seferleri, İtalyan Filosu, Kudüs Haçlı Krallığı, Yakın Doğu, Avrupa, Eyyubi Devleti

* Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Master Öğrencisi.

The Importance of Qudus in the Organization of the Crusades

Abstract

Jerusalem is an important city with in three divine religions. For this reason, the city of Jerusalem has been at the center of wars since the early ages. Which religious group had the city in the hands of the city was a great respect. Due to this reason, the pilgrims who came to there gion developed the trade of Jerusalem. Hate has been in creased as trade meets cultures. The Crusades give us insight into how commercial and cultural relation sinteract. We need tounder stand what the city of Jerusalem wants to do in there gion. The importance of these afleet carrie dout by the Italian Fleet should be known. Because the Italian city-states continued their trade privileges during the Crusade in the Muslim Turkish States. The main purpose of this article is the activities of the City of Jerusalem until the in vasion of the Crusader sand the collapse of the Crusader Kingdom of Jerusalem. Until the occupation of the city by the Crusaders, the city of Jerusalem wasamong the subjects of the struggle in the struggle with the Anatolian Seljuk State. It wasalsode scribed in the-Near East and Europe before the Crusades. The establishment of the Ayyubid State and its policy to wards the Crusaders are given.

KeyWords: Jerusalem City, The Crusades, Italian Fleet, The Crusader Kingdom of Jerusalem, Near East, European, Eyyubi State

HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİ AVRUPA VE YAKIN DOĞU-NUN DURUMU

Haçlı Savaşları öncesinde Avrupa ve Yakın Doğu diye anılan coğrafya arasında belirli farklar bulunmaktaydı. Avrupa Tarihi açısından karanlık çağlar diye anılan bu dönem, Yakın Doğu coğrafyasın aydınlanma hareketine benzer bir ilim çağıdır.¹ Yakın Doğu coğrafyasının önemli değişime uğramasının en önemli fikri gücü, İslam Medeniyetinin ortaya çıkmasıdır. Hz. Muhammed tarafından kurulan İslam Devleti, hulefâ-i râşîdin (dört halife) döneminde sınırlarını genişletmiş ve Sasani İmparatorluğu'nu yıkmıştır. Özellikle ikinci halife Hz. Ömer tarafından Kudüs'ün fethi gerçekleştirildikten sonra, dönemin tek Hristiyan devleti olan Bizans İmparatorluğu'nun elinden alınan Kudüs, yine bir dini savaşın merkezinde kalmıştır. Müslümanların cihad ve gazâ fikri ile yapılan Kudüs fütuhâtı, Haçlı Savaşlarından çok ayrı düşünülemez. Avrupa'da güçlü bir devletin olmaması ve Bizans'ın bunu yalnızca bir savaş olarak görmesi, bölgedeki Hristiyan yapılar zülüm yapılmaması, bu dönemde bir haçlı seferiningerçekleşmemesinin ana nedenidir.²

Özelikle Emevîler Döneminde sınırlarının genişlemesi ve Orta Asya coğrafyasında Türkler ile karşılaşılmasıyla Yakın Doğu'da yeni bir güç ortaya çıktı. Abbâsî İmparatorluğu Döneminde İslam Devletinde yer alan Türk unsurlar, zaman geçtikçe güçlenerek İslam coğrafyasında yeni devletler kurdular. Bunların ilki Tolunoğulları, ikincisi İhşidîler'dir. Asıl büyük güç olmaları ise Selçuklular ile beraber olmuştur. Selçuklular bölgenin Türkleşmesini sağladığı gibi, Bizans ve Fâtımî gibi güçlü devletlerle müca-

deleye başladılar. Abbâsî halifesinin Şîi bas-kısından kurtardıkları gibi de, Bizans İmparatorluğu'nun elindeki Anadolu'yu kendi toprakları yapmışlardır. Fâtımî Devleti'ne karşı bölgede en etkin mücadele Atsız Bey devrinde olmuştur. Atsız Bey, Filistin'in merkezi olan Kudüs'ü, şehrin Türk valisi ile anlaşarak fethetmiştir.³ Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte Anadolu coğrafyasında Türkiye Selçuklu Devleti ve çeşitli beylikler kurulmuştur. Aynı durum Suriye ve Filistin coğrafyası içinde geçerlidir. Bölgesel nitelikte olan bu devletler, haçlı seferlerinde ellerinden geldiği ölçüde karşı koyacaklardır.

Bu kapsamda birde Avrupa'nın durumunu değerlendirilmesinin gerekmektedir. Avrupa kıtasında özellikle Karolenj Frank İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla birlikte, güç mücadelesi başlamıştı. Bu çekişmelerin ortasında kalan Papalık, kendi otoritesini güçlendirmiştir. Hata öyle bir konuma gelmiştir ki, Papalar unvan olarak "*Pontifex Maximus veya Soverain Pontifex*" Türkçesiyle: "*Roma Organizasyonunun En Büyük Hükümdarı*" unvanını almışlardır.⁴ Papalığın bu kadar güçlenmesinden asıl zararlı çıkan büyük halk kitleleri olmuştur. Merkezî devlet yapısının oluşmamasından dolayı yeni ortaya çıkan sosyal sınıflar ve şövalyeler, isteklerini hep şiddet yoluyla halka kabul ettirdiler.⁵ Bu sebeplerden dolayı Avrupa'da yoksulluk ve huzursuzluk gittikçe artmıştır. Papalık artan bu huzursuzluğu gidermek için ilk önce barış çağrısı yaptı. Toplumun içinde bulunduğu durumundan dolayı pek etkili olmayan bu çağrılar sırasında yeni bir grup olan *Cluny Tarikatı*'nın Kudüs sevgisini canlan-

¹ Bakınız: Susan Wise Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, Çev. Mehmet Morali, Alfa yayınları, 2014, s. 12.

² Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, 2013, s. 38-41.

³ Prof. Dr. Ali Sevim, *Suriye- Filistin Selçuklu Devleti*, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1989, s. 35.

⁴ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010, s. 72.

⁵ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri ve Türkler*, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 4, Ankara 2002, s. 196.

dırma çalışmalarına denk gelmiştir.⁶ Papalığın vermiş olduğu destek ile birlikte, Avrupa'nın her yerinde Kudüs anlatılmaya başlandı. Halk tarafından ilgiyle karşılan Kudüs hikâyelerine asıl ilgi soylularda uyanmıştır. Özellikle Kontlar ve Düklere "Sokaklarından bal ve süt akan Kudüs" fikri çok hoş gelmiştir.⁷ Avrupa'daki topraklarının yanına Yakın Doğu'da toprak eklemek istemeleri ise bu yalanlara kanmalarının ana nedenidir. Burada Avrupa'da meydana gelen doğal afetlerinde etkisini unutulmamalıdır. Papalığın ve tarikatların en etkili Kudüs konuşmalarının yapıldığı sırada Avrupa'da salgın hastalıklar baş göstermiştir. Bunun haricinde; depremler, kıtlık tehlikesi gibi olaylar ard arda gelmiştir.⁸

HAÇLI SEFERLERİNİN DÜZENLEME NEDENLERİ

Bilindiği üzere Dünya Tarihinin önemli bir sayfası olan Haçlı Seferleri 18-25 Kasım 1095 tarihinde Clermont'da toplanan konsilde Papa II. Urbanus tarafından düzenlenmiştir. Haçlı Seferlerinin neden yapıldığı konusunda çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bunların arasında Kudüs'ün kurtarılması, Avrupa'daki avam takımından kurtulmak istenmesi, Bizans İmparatoru'nun Türklerin Anadolu'yu fethetmeye başlamaları karşısında yardım talep etmesi gibi birçok neden sayılabilir.⁹ Haçlı Seferlerinin düzenlenmesindeki ana etmenise Anadolu'da gerçekleşen Türk fütûhatıdır. Malazgirt Savaşı'nda alınan galibiyetle birlikte Sultan Alp Aslan Anadolu'daki beylerine gazâ ve fütûhat yapma yetkisi verdi. Bununla birlikte, Büyük Selçuklu'ya bağlı kurulan yeni beylikler ve Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu'nu zor bir duruma düşürmüştü. Buna

bir örnek vermek gerekirse, Süleyman Şah'ın İznik gibi kutsal bir kenti İslam toprağı yapması Avrupa'da büyük yankı uyandırmıştı. Bütün bunların ışığında Haçlı Seferlerinin yapılması kaçınılmaz hale getirmiştir.

Ayrıca, Papalığın en büyük rakibi olan Ortodoks Kilisesi'nin alınabileceği¹⁰ ve Hristiyanlığın bir çatı altında birleşmesi fikrinin doğurmuştur. Ortak kilise fikri Papa VII. Gregorius tarafından ortaya atılmış ise de koşullar buna izin vermiştir. İşte bu fırsatı karşında gören II. Urbanus, 1089 yılında İmparator Aleksios'tan gelen yardım talebine kayıtsız kalamamıştı.¹¹

Bütün bunların ışığında birde Avrupa'daki durumu değerlendirmeye devam etmek gerekirse; Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Avrupa siyasî haritası yeniden şekillendi. Batı Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında yıkılmasıyla birlikte Avrupa'da siyasi belirsizlik baş gösterdi. Bu duruma ilk müdahale eden Bizans İmparatorluğu olmuştur. İtalya topraklarını alan ve tekrardan Roma İmparatorluğu'nu kurmayı hedeflemişse de burada kalıcı olamamıştır. Avrupa'da kısmen de olsa huzuru Franklerin kurduğu Karolenjiyen Devleti sağladı. Büyük Şarلمان Döneminde huzurun sağlandığı Avrupa'da onun ölümünden sonra derebeylik düzeni görülmeye başlandı. Toprak rejimi sayesinde bir efendinin altında yaşayan serflerin oluşturduğu katma değer sayesinde şövalyelik kavramı gelişmiştir. Askerî alanda üzeninin gelişmiş olmasından dolayı atın artık rahat şekilde kullanılması, ağır zırhlı birlikleri durdurulamaz bir güç haline getirmiştir. Paralı asker olarak çalışan bu insanların ve birçoğu topraksız olan serflerin farklı olan amaçlarla haçlı seferine katılımı-

⁶ Salim Koca, *Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Açısından Nasıl Değerlendirilebilir?*, Akademik Bakış, Cilt 10, Sayı 20, Yaz 2017, s. 3.

⁷ Işın Demirkent, *a.g.m.*, s. 196

⁸ Işın Demirkent, *a.g.m.*, s. 197

⁹ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 21-49.

¹⁰ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayınları, İstanbul 2008, s. 1.

¹¹ Mehmet Ersan- Mustafa Alican, *Osmanlıdan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, Timaş Yayınları İstanbul 2013, s. 223-224.

rı gerçekleştirmiştir.¹² Özellikle din adamlarının yaptığı konuşmalar halkın şu ifadeyi; 'DeusVult' (Tanrı İstesin) kullanmasına yol açmıştır.¹³

Din adamlarının yaptığı konuşmada asıl vurgulanan Kudüs'ün tekrardan alınması gerektiği fikriydi. Kudüs dinler tarihi açısından üç ilahî din içinde önemli bir şehirdir. Kronolojik gitmek gerekirse, Yahudilik açısından vaad edilmiş toprakların başkentidir. Ayrıca Süleyman Mâbedi yine Kudüs şehrinin sınırları içindedir. Büyük Babil Sürgününden beridir bölgeye dönecekleri günü hayal etmektedirler.¹⁴ Hristiyanlık için önemi Hz. İsa'nın Kudüs'te doğması ve burada çarmıha gerilmesi olayıdır. Ayrıca Hz. İsa yine burada göğe yükselmiştir. Yine burada tekrardan kendi krallığını kuracaktır. Havârilere Aramatyalı Yusuf, kanını bir kadehe koyarak onu Süleyman Mabedine saklamıştır.¹⁵ Müslümanlar için önemini ise ilk kible olan Mescid-i Aksâ'nın Kudüs şehrinde olması ve Hz. Muhammed'in mirâç gecesi buradan Allah'ın katına yükselmesi oluşturmaktadır. Hz. Muhammed, Kudüs'ü ve Mescid-i Aksâ'yı övgüsünden dolayı kutsal şehir olarak varsayılmıştır. Tüm bunların sonucunda, Haçlı Seferlerinin yapılması için gerekli isteklendirme din adamları tarafından bu şekilde sağlanmıştır.

Kudüs'e Avrupa'nın ilk ilgisi Karolenj Hükümdarı Şarlman Döneminde olmuştur. Abbâsî Halifesi Döneminde Hârûn Reşid tarafından Kudüs'deki vakıf ve kiliseye yardım etmesine göz yumulmuş, hatta Hârûn Reşid, Şarlman'a elçi göndermek suretiyle onu teşvik bile etmiştir. Harun Reşid'in bu tavrının altında yatan ana gerekçe; Bizans'a

karşı Şarlman ile ittifak yapma isteğidir. Bu durum Avrupa'da anlatılmaya başlandı. Şarlman'ın Kudüs'e haç için gittiğine birçok Avrupalı inanmıştır.¹⁶ İşte anlatılan bu nedenlerden dolayı 1096 yılında birinci haçlı seferi başladı. Bu seferin haricinde yaklaşık sekiz sefer daha olacaktır.

Birinci Haçlı Seferi Ve Kudüs'ün Düşüşü

Papa II. Urbanus tarafından 27 Kasım 1095 yılındaki çağrısıyla birlikte Haçlı Seferleri başlamış oldu. Çağrıya destek sağlamak için ilk öne çıkan isimleri *Pierre l'Ermite, Walter von Breteuil, Fulk von Orleans, Hugo von Tübingen*, adındaki önderler olmuştur. Yalın ayak ve üstünde bir aba ile Fransa'yı ve Almanya'yı dolaşan Pierre, yaklaşık 20 bin kişilik bir grup toplamayı başarmıştır. Bu gruba ordu demek mümkün değildi; çünkü ne teçizatı, ne erzakı nede disiplinli bir grup değillerdi. Ayrıca katılanların birçoğu köylü ve Avrupa'nın içindeki vasıfsız diye bilinen insanlardan oluşmaktaydı.¹⁷ Haçlıların ilk kâfilesi disiplinsiz ve düzensiz bir şekilde ilk Macaristan üzerinden Belgrad, Niş, Sofya ve Edirne üzerinden 1 Ağustos 1096 yılında İstanbul'a geldiler.¹⁸ Bizans İmparatoru Aleksios tarafından bile şaşkınlıkla karşılanan bu grup, Bizans İmparatorluğu'nu bile telaşlandırmıştı. Bizans İmparatorluğu askerî yardım beklerken karşısında askerden çok, aç ve sefil insanlar bulmuştur.¹⁹ Bizans İmparatoru Aleksios vakit kaybetmeden bunları Anadolu yakasına geçirdi. Bu geçen grup Marmara Denizi boyunca etnik ve dinsel grup fark etmeksizin büyük bir yağma politikası takip ettiler. Çok geçmeden Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti olan İznik önlerine gelen İlk Haçlı grubu, I.

¹² Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 24-31.

¹³ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2011 s. 871.

¹⁴Bkz: Selime Leyle Gürkan, "Büyük Babil Sürgünü", *DİA*, Cilt 43, Ankara 2012, s. 190.

¹⁵ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 48.

¹⁶ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 49.

¹⁷ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 95.

¹⁸ Ebru Altan, *Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar*, Belleken, Sayı: 243, s. 571-582.

¹⁹ Işın Demirkent, *a.g.m.*, s. 197.

Kılıç Aslan'ın kardeşi Davud Kulan tarafından bertaraf edildikten sonra, bu gruptan sağ kalanlar İstanbul'a kaçmak zorunda bırakılmıştır.²⁰

İlk grup Haçlıların bu şekilde yenilmesinden sonra Avrupa'dan ikinci grup yola çıkarıldı. Bu gelen grubun ilk gruptan farkı; soyluların önderliğinde gerçekleşmiş olmasıdır. Yeni Haçlı önderleri Vermandois Dükü Hugues, Normandiya Kontu Robert ve yiğeni Kont II. Robert, Aşağı-Loren Dükü Godefroi de Bouillon ve Kardeşleri III. Eustace, II. Baudouin de Hainaut, Toronto Hâkimi Bohemund, Toulouse Kontu IV. Raymond de Saint-Gilles vs. gibi önemli kişilerin önderliğinde gerçekleşti. Bu yeni gelen ordu tam bir teçhizatlı ve disiplin içinde hareket halindedir.²¹

1096 yılında harekete geçen ordunun buluşma noktası olarak belirledikleri yer İstanbul olmuştur. Grubun içinde ilk İstanbul'a gelen ilk isim ise Dük Hugues'dir. İstanbul'a gelirken birçok askerini kaybetmiş olan Dük Hugues, burada Bizans İmparatoruna bağlılık yemini etti.²² İstanbul'a Dük Hugues'den sonra Dük Godefroi geldi. Fakat haçlı ordusunun Silivri'de geçirdiği süre içinde yaptığı yağmalamalar Dük Godefroi ile İmparatorun arasını açmıştır. Bundan dolayı İstanbul'a ilk önce kabul edilmeyen Dük Godefroi, İmparatorla arasını düzelttikten sonra bağlılık yeminini Ocak 1097 yılında edebilmiştir.²³

İstanbul'da Haçlı ordusu toplandıktan sonra Mayıs 1097 yılında Haçlılar İznik şehrini kuşattılar. Haçlı birliklerinden kuzeyde Bohemund, doğu tarafında Godefroi olmak üzere, şehri iki taraflı sıkıştırdılar. I. Kılıç Aslan kuşatmayı Malatya muhasarası sırasında öğrendi.²⁴ Kuşatmayı kaldıran I. Kılıç

Arslan, hızla başkentine doğru ordusuyla harekete geçti. Ancak, Haçlı kuvvetlerinin fazla olması ve muhasaraya şehrin daha fazla direnemeyeceğinden dolayı 19 Haziran 1097 yılında İznik şehri Bizans-Haçlı kuvvetlerine teslim edildi. Bizans İmparatoru Aleksios, İznik şehrinin zenginliklerini Haçlı kuvvetleriyle paylaşmış, fakat şehrin yağmalanmasına kesinlikle izin vermiştir.²⁵

Bu zafer sonrası Haçlı kuvvetleri büyük bir ümit içinde Anadolu'ya doğru harekete başlamışlar, 27 Haziran 1097 yılında İznik şehrinden Eskişehir yönüne doğru hareket etmişlerdir. Eskişehir'e gelinceye kadar herhangi bir saldırıyla karşılaşmayan Haçlı kuvvetleri, Eskişehir'in ovalık bölümünde Temmuz 1097 I. Kılıç Aslan tarafından âni bir saldırıya uğradılar. Özellikle Bohemund'un askerleri zor bir duruma düşmüşse de arkadan gelen zırhlı askerlerden dolayı Selçuklu ordusu geri çekilmek durumunda kaldı.²⁶ Bu savaşı da kazanan ve buradan sonra önce Konya şehrine, sonrasında Çukurova²⁷ istikametine devam eden Haçlılara karşı Selçuklu kuvvetleri doğrudan karşılına çıkmamış, vurkaç taktikleriyle sayılarını azaltmaya çalışmıştır.

Çukurova bölgesindeki Ermenilerle iyi ilişkiler geliştiren haçlılardan Godefroi de Bouillon'un kardeşi Baudouin, Urfa kontluğunu 10 Mart 1098 yılında kurdu.²⁸ Haçlıların diğer grubu Suriye üzerine yürümeğe devam etti. Hedefleri bir şekilde toprak kazanmakla birlikte, Kudüs'ün fethini tamamlamaktı. Bu amaç doğrultuda ilk saldırdıkları şehir Antakya olmuştur. Antakya Valisi olan Yağısıyan, Haçlıların karşı hareketinden dolayı şehrin surlarını tahkim ettirdiği gibi, diğer taraftan Antakya'da yaşayan İsevî hal-

²⁰ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s. 100.

²¹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 96.

²² Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 97.

²³ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 97.

²⁴ Mehmet Ersan-Mustafa Alican, *a.g.e.*, s. 46-52.

²⁵ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 98.

²⁶ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 98.

²⁷ Ebru Altan, *a.g.m.*, s. 573-578.

²⁸ Bkz: Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu I-II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.

kıda şehrin dışarısına çıkardı.²⁹ Yazdığı yardım mektuplarına rağmen Selçuklu emîrlerinin şehrin kuşatmasına geç yardıma gelmesinden dolayı Antakya şehri 30 Haziran 1098 yılında haçlılar tarafından işgal edildi.³⁰

Savaşın kazanılması Haçlılar için bile sürpriz nitelikteydi. Haçlı birlikleri şehrin içinde sıkışmış durumdayken yardıma gelen Selçuklu birliklerine anlaşma teklif etmiştir. Fakat Kürboğa şehrin teslim edilmesini istemiştir. Haçlı birlikleri anlaşmanın olanaksızlığını anladığı zaman, Antakya'nın dışarısına çıkarak savaş konumuna geçmiştir. Selçuklu komutanı Kürboğa çıkan grubun beklenmedik büyüklüğünü görmesinden dolayı geri çekilmiştir.³¹ Bu geri çekilmeye ilgili Müslüman bir müellif olan İbn'ül Esir'e³² göre Haçlı birlikleri bile şaşırmıştır. Bundan dolayı geri çekilmeyi bir taktik gereği olduğunu zannettikleri için takip dahi etmekten çekinmişlerdir.

Bu beklenmedik galibiyetten sonra Haçlı kuvvetlerinin arasında anlaşmazlık yaşandı. Bu tartışmanın nedenleri arasında Antakya'nın kimin elinde kalacağı ve buradan Kudüs yönüne doğru ne zaman inileceği konular gelmekteydi. Tartışmaların sonucunda Antakya Bohemud'a bırakılmıştır. Kudüs yönüne ise Raymond emrinde olmak üzere Godefroi, Tancred, Flandr kontu Robert ve Normandiya kontu Robert gidilmesi kararı verilmiştir.³³ Sonrasında Haçlı kuvvetleri kışı Antakya'da geçirdikten sonra 13 Ocak 1099 yılında Suriye'nin güneyine doğru harekete geçtiler.

Haçlı birlikleri çeşitli kaleler almışsa da, Haleb'e yakın Artah Kalesinin alınamamasından dolayı seferin yönü Suriye'nin kıyı

kesimi olarak değiştirilmiştir.³⁴ Suriye'nin kıyı kesiminden ilerleyen Haçlı birlikleri ilk saldırdıkları bölge, 3 Haziran 1099 yılında Remle kenti olmuştur. Yaklaşık olarak sayıları 40.000 kişi³⁵ olarak tahmin edilen Haçlı kuvvetleri, Kudüs'e 50 km³⁶ yakınına kadar gelmiştir.

Kudüs şehrinin hâkimi konumunda bulunan Fâtımî Devleti, şehri kısa süre önce, Selçuklulardan, Antakya kuşatması sırasında vezir el-Efdâl tarafından almıştı.³⁷ Bu durum, şehrin stratejik konumu nedeniyle Fâtımî Devleti'nin Haçlı Seferlerinden yararlanma isteğinin en somut örneği olmuştur. Kuruluşlarından beridir güç mücadelesi içinde olan Selçuklu ve Fâtımî Devletlerinin bu siyasî durumları, Kudüs'ün eski bir Fâtımî şehri olması kuşatmayı kolaylaştırmıştır. Aslında Fâtımî Devleti, Selçuklulara karşı olarak algıladıkları Haçlı Seferlerinden rahatsız olmamışlardı. Çünkü Haçlı Seferlerinin çok öncelerinden Sünnî olan Selçuklu İmparatorluğu tarafından bölgede köşeye sıkıştırılmışlardı. Fâtımîler, Bu durumdan Haçlı Seferi sayesinde rahatlayabilmişleridir.³⁸

Bütün bunların ışığında, şehri geri olan vezir el-Efdâl, Haçlı birliklerinin Kudüs şehrine gelişlerini önlemek içinde girişimlerde bulunmuştur. Bizans İmparatoru Aleksios'dan Haçlıların durdurmasını istemiş, fakat İmparatorun yardım edemeyeceğini söylemesi üzerine Kudüs konusunda Haçlılarla anlaşmak istedi. Ama bunda da başarılı olmayacaktı.³⁹

Bu arada şehre vali olarak da İftihârüdevle atanmıştı. 7 Haziran 1099 yılında Haçlı birlikleri Kudüs önünde görüldü.

²⁹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 100.

³⁰ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 86-92.

³¹ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 92.

³² İbn'ül Esir, *El-Kamil fi't-Tarih*, XII, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, s. 51-60.

³³ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

³⁴ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

³⁵ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876.

³⁶ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

³⁷ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 94.

³⁸ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 94-95, Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99- 112.

³⁹ Cüneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 95.

Antakya savunmasında olduğu gibi şehir tahkim edilmiş, Hristiyanlar da şehrin dışına çıkarılmıştır. Haçlılar, 13 Haziran 1099 tarihinde Kudüs'e saldırıya geçmişlerse de, alet yetersizliğinden dolayı şehri alamamışlardır. Sonrasında denizden Cenova ve İngiliz gemilerin desteği sayesinde kuşatma kulesi yapabilen Haçlı kuvvetleri, kuşatmayı şiddetlendirdiler. Fâtımî veziri El-Efdâl'in ordusuyla yola çıktığı haberleri Haçlı kuvvetlerinin kuşatmayı şiddetlendirmesine yol açtı. Bu nedenden dolayı Kudüs 15 Temmuz 1099 tarihinde Haçlıların eline geçmiş oldu.⁴⁰

Kudüs şehrinin Haçlı kuvvetlerinin eline geçmesiyle birlikte şehirde büyük bir katliam gerçekleştirilmiştir. Kudüs'ün ilk fâtihi olan komutan olan Hz. Ömer'in verdiği "hiçbir Hristiyan'ın öldürülmemesi"⁴¹ emrine rağmen Haçlılar, kaynaklarda çeşitli rakamlara göre 40.000,⁴² 70.000,⁴³ 65.000,⁴⁴ kişiyi katlettiklerine dair korkunç rakamlar verilmektedir. İbn'ül Esir eserinde öldürülen insanların 70.000'den fazlasının Mescid-i Aksâ'da öldürüldüğünü yazmıştır. Bu öldürülenlerin birçoğu çocuk ve kadındır. Dönemin Haçlı kaynaklarına bakılırsa, özellikle şövalyelerin sırf para için insanları öldürdüğü ve yalvaran kadınlara dahi acımadıklarını görebiliyoruz.⁴⁵ Buvakâyı tarihçi Raimundus, kitabında; Mescid-i Aksâ'ya giderken öldürülmüş insanların üstünden atladığı ve dizlerinin kan içinde kaldığını ifade ederek yazmıştır.⁴⁶

KUDÜS KRALLIĞI

⁴⁰ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876-877; Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99, Cuneyt Kanat-Devrim Burçak, *a.g.e.*, s. 94-96.

⁴¹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99; Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 55.

⁴² Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 99.

⁴³ İbn'ül Esir, *a.g.e.*, s. 194.

⁴⁴ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vakayî-namesi*, Çev. H.D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 226.

⁴⁵ Bkz: Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IO Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

⁴⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 56.

Şehir, Haçlılar açısından Müslümanlardan vahşice temizlendikten sonra Kudüs'ün nasıl yönetileceği tartışması baş göstermiştir. Kudüs'ün kutsal bir yer olduğundan dolayı burayı dinî anlamda yönetmek için en uygun adayın Papanın özel temsilcisi Adhemar olması gerekmektedir. Fakat kendisinin ölümünden dolayı ve yerine uygun bir adayın bulunamamasından patrik seçimi sonraya bırakılmıştır⁴⁷. Kral seçiminde ise iki Haçlı önderi olan Raymond ve Godefrori isimi ön plana çıkmıştır. Raymond'a atfedilen "İsa'nın dikenden örülmüş bir taç giydiği yerde, altından mamul bir taç giymek arzunda değilim" demiştir. Kendi isteği ile görevinden vazgeçmiştir.⁴⁸ Bundan dolayı görev Godefrori'e "Kıyamet Kilisesinin baronu ve muhafızı şeklinde"⁴⁹ verilmiştir. Bu seçimden sonra ise Arnoul adındaki papaz, patrik olarak seçilmiştir.

Kudüs Haçlı Krallığının başına geçen Godefrori'nin izlediği ilk politika Şam (Filistin-Suriye) liman şehirlerinin alınması konusu olmuş, bundan dolayı İtalya şehir devletleriyle işbirliği yapmıştır.⁵⁰ İtalyan gemileri olarak geçen bu filoyu Ceneviz, Venedik ve Piza şehirlerindeki haçlılar oluşturmaktadır. Üç İtalyan şehir devletinin de Müslümanlar ile ilişkisi biraz daha eski tarihlidir. Sicilya'nın Müslümanlardan alınmasından sonra Yakın Doğu ile ticaret yaptıklarını bilmekteyiz.⁵¹ Çünkü Piza ve Ceneviz gemilerine Salerno Prensi Gisulf tarafından saldırılar düzenlenmişti. Bu saldırılarda elde edilen ganimetler büyük ihtimale Suriye ve Mısır menşelidir.⁵² Bundan daha önemli kanıt ise, bir İngiliz hacısı olan Croyland Başrahibi Ingulf 1063 yılında Yafta Limanından bir

⁴⁷ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 59.

⁴⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 59, Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876.

⁴⁹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 876.

⁵⁰ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara 2000, s. 143.

⁵¹ W. Heyd, *a.g.e.*, s. 129-135.

⁵² W. Heyd, *a.g.e.*, s. 135.

Ceneviz gemisiyle ayrılmıştır.⁵³ Tarihi verilerden anlaşıldığı üzere İtalyan şehir devletlerinin bölgeyle ticari ilişkileri vardır.

Bunları sayıları çok olmamasına rağmen, Haçlı Ordusuna denizden getirdikleri yardımlar sayesinde Antakya ve Kudüs'ün alınmasına yardım etmişlerdi. Özellikle silah yapımdaki yardımları, Fâtımî filosunu yok etmeleri ve Akdeniz'deki hâkimiyetleri sayesinde Avrupa ile iletişimi de sağlamıştır. Bu dönemde Ceneviz'de süren iç savaş, Cenevizlerin Kudüs'e büyük askerî güç göndermelerini engellese de, gelen filonun içinde mühendislik bilgisi olan insanlar sayesinde Kudüs'ün duvarları aşmıştır.⁵⁴

Yine Piza kuvvetleri, 120 gemi ile Suriye'ye doğru yola çıkmıştır. 15 Temmuz 1099 yılında Suriye'nin Lazkiye limanına geldikleri zaman Kudüs haçlıların elindeydi.⁵⁵ Ayrıca, İtalyan filolarıyla ilgili bilinmesi gereken bir diğer hakikât; Burjuvalar tarafından kurulan bir filo olmasıdır. Bundan dolayı Filistin ve Suriye kıyı şehirlerinden birçok ticari imtiyazlar elde edilmiştir. Bu filoların denizde sağladığı yardımlar 1100 yılında Piza şehrine Yafa Limanı'nda imtiyaz verilmesinin yolunu açmıştı.⁵⁶ Godefrori'in elinde kıyı şehirlerinin işgali için az bir adam vardı. Venedikliler 1100 yılı yazında 200 gemiyle Yafa'ya gelerek, alınacak şehirlerde bir kilise ve bir pazar alanı verilmesi karşılığında Kudüs Krallığı'na destek olacakları sözünü verdi.⁵⁷ Bu anlaşama kapsamında Godefrori öldüğü yıl Hayfa kıyı şehrini aldılar.⁵⁸ Sahil kısmında bu mücadele olurken, Tancred tarafından Ürdün yönünde olmak üzere iç kesime doğru yayılma başlatılmıştır.

Tancred kuvvetleri Filistin ve Suriye kıyı ve iç kesimi bölgelerinde çeşitli yerler

almaya çalışıyorlardı. Baysan şehri ilk alınan olurken, Nabulus şehri savaşmadan teslim olmuştur. Tancred, bu mücadele sırasında Kudüs Krallığı'nın vassalı olmayı kabul etmiştir.⁵⁹ Godefrori öldüğünde Patrik Daimbert de, Tancred ile birlikte Hayfa şehrinin de bulunmaktaydı.⁶⁰ Kudüs şehrinde bulunanlar şehrin yönetimini alması için Baudouin'u şehre çağırmışlar. Patrik Daimbert ise Kudüs'ün yeni kralı olarak Bohemund'u görmek istemekteydi. Bundan dolayı Bohemund'a mektup göndermiştir. Kudüs'e gelmesini ve Baudouin'un şehre girmesini önlemesini istemiştir. Fakat Bohemund'a mektup ulaşmadan Malatya kuşatmasında Gümüştekin'e esir düşmüştür.⁶¹ Godefrori yerine kardeşi I. Baudouin (1100-1018) geçmiştir. Fulcherius Carnotensis'in anlattığına göre; *"Abisinin ölümünden dolayı üzgün fakat mirasına konmaktan dolayı sevinçli"* bir şekilde şehre gelmiştir.⁶² Patrik Daimbert tarafından Doğu Kilisesi'nde taç giyme töreniyle Kral I. Baudouin olarak tahta geçti. Buradan anlaşılacağı gibi Kudüs, bir kilise krallığı olmayacaktı. Kudüs bir Haçlı Krallığı olarak feodal bir yapıyla yönetilecektir.⁶³

I. Baudouin Dönemi Kudüs Krallığı'nın toparlanma ve genişleme evresi olarak bilinir. Bir taraftan Mısır Fâtımî Devleti'ni yaptığı savaşlarla sıkıştırırken, diğer taraftan Müslümanlar arasındaki çekişmeden yararlanmıştı. Ayrıca ele geçirdiği yerlerde yeni kaleler inşa ettirmiş; bu sayede bölgede kalıcı olurken, bir taraftan ticareti de kontrol altında tutmayı başarmıştır.⁶⁴ I. Baudouin Döneminde anlaşıldığı iki önemli İtalyan Devleti; Venedik ve Cenovalılar olmuştur. Sağladıkları filolar sayesinde Kudüs'ün güvenliği için önemli limanlar ve kaleler alınmıştır.

⁵³W.Heyd, *a.g.e.*, s. 135.

⁵⁴W.Heyd, *a.g.e.*, s. 144.

⁵⁵ W. Heyd, *a.g.e.*, s. 145.

⁵⁶W.Heyd, *a.g.e.*, s. 147, Prof. Dr. PH. K. Hitti.

⁵⁷W.Heyd, *a.g.e.*, s. 148.

⁵⁸ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 877.

⁵⁹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 877-878, Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 89-92.

⁶⁰ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 90.

⁶¹ Işın demirkent, *a.g.e.*, s. 90.

⁶²FulcheriusCarnotensis, *a.g.e.*, s. 20-55.

⁶³ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 90.

⁶⁴ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 90-91.

Bunları başında Yafa, Aka ve Arsuf şehirleri gelir. Bu yardımın karşılığında alınan yerlerde Venedik ve Cenovalı mahalleler ve Pazar yerleri kurulmasına izin verildi.⁶⁵

Ayrıca, Kızıldeniz'in ucundaki Akabe Bölgesinden Beyrut'a kadar olan bölümde başarılar elde edildi.⁶⁶

2 Nisan 1118 yılında I. Baudouin öldü. Onun yerine geçen Urfa Kontu olan kuzeni Baudouin du Bourg (1118-1131) Kudüs Kralı oldu. II. Baudouin karşılaşmış olduğu ilk tehlike Müslümanlar tarafından gelmiştir. Mısır ve Dımaşk birleşik kuvvetleri taht değişikliğinden faydalanmak istemiştir. Bundan dolayı Kudüs kuşatmak için harekete geçtiler. Durumu haber olan Kudüs Krallığı, Antakya ve Trablus kontluğundan yardım istemiştir.⁶⁷ İki ordu karşı karşıya olsa da herhangi bir savaş aralarında cereyan etmedi.

İkinci önemli sorun olarak Kudüs Krallığının karşısına Antakya şehri çıkacaktır. Antakya prinkepsi Rogeruzun bir süre İlgazi ile çekişme halindeydi. Bu mücadelenin bir savaşa dönüşmesi üzerine Kudüs Krallığı'ndan yardım talebinde bulundu.⁶⁸ II. Baudouin yardım için harekete geçmişse de, zamanında yetişememiştir. Savaşı kazanan İlgazi, Antakya kuvvetlerini yenmiştir. Bu durum Antakya halkında infi'âle neden oluşturdu. Antakya şehrine gelen II. Baudouin, şehirde sükûneti sağlamakla birlikte, şehri yönetme yetkisi II. Bohemund gelinceye kadar II. Baudouin'da kalmıştır. Buradan anlaşılacağı gibi bölgenin hâkimiyeti için İlgazi ve Tuğtekinlemücadeleye girişmiştir.⁶⁹

Bu arada Kudüs Krallığının içinde hızlı değişimler oluyordu. Latinlerin sayısının

artmasıyla birlikte, yönetme hakkı da elde etmişlerdir. II. Baudouin, Baron olan Latinleri organize ederek onlardan kale ve şehirlerin korunması için ekstra kuvvetler oluşturdu. Bölgede tutunabilmek için şövalyelerden oluşan tarikatlarının kurulması bu döneme denk gelmektedir. Bu tarikatların en bilenleri Hospitalier ve Templier'dır.⁷⁰ Haçlı kuvvetlerinin Müslümanları en acımasız şekilde saldıranlar bu iki gruptur. Bundan dolayı Kudüs Müslüman kuvvetler tarafından tekrar ele geçirilince bu iki gruba karşı herhangi bir hoşgörü gösterilememiştir.⁷¹

Kudüs Krallığı içte bu sorunlarla uğraşırken Urfa Kontu Joscelin de Courtenay Artuklu Beyi Belek tarafından tutsak olarak ele geçirilmişti. 1123 yılında bundan dolayı Kudüs Krallığı II. Baudouin Artuklular üzerine saldırmaya geçti. Artuklu Beyi Belek, yapılan savaşta II. Baudouin'u esir almıştır.⁷² Harput Kalesi'nde esir edilen Kral II. Baudouin, Harputlu Beyi Belek öldükten sonra serbest bırakılmıştır. Belek yerine geçen Timurtaş, II. Baudouin'a özgürlüğünü Azez, el-Cezr ve 80.000 dinar karşılığında vermiştir.⁷³ Antakya'ya gönderilen Kral II. Baudouin yaptığı anlaşmayı tanımadı. Hatta Timurtaş'ın Mardin'de bulunduğu sırada Haleb'i işgal etmeye kalkışmıştır. Haleb'i dört ay kuşatmış olmasına rağmen Musul Valisi Aksungur'un yardıma gelmesiyle kuşatmayı kaldırmıştır.⁷⁴ Sonrasında Kudüs Krallığı, 7 Temmuz 1124 yılında Venedik donanmasının desteği ile Filistin'in Kıyı kesiminin işgalini Sur şehrini alarak tamamlamıştır.⁷⁵

1126 yılında II. Baudouin tarafından Antakya, II. Bohemund'a teslim edilmiştir. Kızı Alice, Antakya'nın hâkimi II. Bohe-

⁶⁵ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 91.

⁶⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 91-92; Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 878.

⁶⁷ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 106-110.

⁶⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93.

⁶⁹ Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 117-120; Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93.

⁷⁰ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93.

⁷¹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 877.

⁷² Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 93-94.

⁷³ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 94.

⁷⁴ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 94.

⁷⁵ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 95.

mund ile evlendirilerek de ikili arasında sıhriyet kurulmuş oldu. 1129 yılında büyük kızı Melisende ile Foulqued'Anjou'nu evlendirmiş; bu evlilik ile yerine geçecek olan ismi tayin etmiştir.⁷⁶

Akdeniz'deki kıyı şehirlerini ele geçiren II. Baudouin, Dımaşk Emiri Tuğtekin'in 1128 yılında ölümü üzerine burayı kuşatmak istemişse de başarılı olmayarak kuşatmayı kaldırmıştır.⁷⁷ 1130 yılında II. Bohemund ölmesiyle yerine kimin geçmesi gerektiği tartışmaları başladı. Kızı Alice, yönetimi oğlu adına almaya çalışmışsa da, "Antakya Nâib'i" sıfatıyla Urfa Kontuna bırakılmıştır.

II. Baudouin 1131 yılında ölmüştür.⁷⁸ Yerine Kraliçe Melisende ile birlikte Foulqueu kral oldu. Saltanatının ilk zamanlarında karşılaştığı ilk sorun baldızı Alice'in, oğlunu Antakya kralı yapma isteğidir. Savaşmak zorunda kalan Foulqueu savaşı kazanmıştır. Bu dönemin asıl büyük sorunu güçlenmekte olan Zengi Atabeyliğidir.⁷⁹ Irak Selçuklu Sultanı Mahmut tarafından Musul valisi olarak görevlendirilen İmadeddin Zengi, çok kısa sürede Suriye'yi Hims şehri dışında kontrolünü sağladı. Ayrıca Urfa Haçlı Kontluğunu ortadan kaldırdı, Haçlılara karşı verdiği mücadele sayesinde İslam Dünyasının kahramanı konumuna yükseldi.⁸⁰

Bu güçten çekinen Kudüs Krallığı politik olarak genişleme siyasetine son vermiştir. Zengi tarafından esir alınan Trablus kontunun serbest bırakılması karşılığında anlaşmışlardır.⁸¹ Foulqueu izlediği politikanın altında yatan neden İmadeddin Zengi kurmuş olduğu Atabeyliğin genişlemeye başlamasıdır. Karşında durama gücünü kendisinde

bulamayan Kudüs Krallığı sınırlarını korumak istemiştir.⁸²

SELAHADDİN EYYÛBÎ VE KUDÛS'ÜN FETHİ

Selahaddin Eyyûbî⁸³ 1138 yılında Dicle nehri kıyısında bulunan Tekrit kentinde doğdu. Babası Eyyub, Zengi Atabeyliğinde Bâlebek şehrinde askerî görev icra etmekteydi. 1164 yılında Mısır'a karşı düzenlenen seferde gösterdiği askerî başarıdan dolayı Zengi Atabeyliğinin dikkatini çekmiştir. Bu savaş, Selahaddin Eyyûbî'nin iki hedef belirlmesine yol açmıştır;⁸⁴ ilk hedef olarak Mısır'daki Fâtımî Devleti'nin tasfiye edilmesi gerektiği ve ikinci hedef olarak Haçlı Frank gruplarının bölgeden çıkarılması atılması gereklidir.⁸⁵ Bu nedenden dolayı vezir olduktan sonra Fâtımî Devleti adına okunan hutbeleri Abbâsî halifesi adına okutacaktır. İkinci hedefi olan Haçlı Frank gruplarının Suriye ve Filistin'den atılması için Suriye'nin hâkimi Nureddin Zengi'nin karşısına çıkması gerekmektedir. Zira, Suriye'nin fiili sahibi konumunda olan Nureddin Zengi, aynı zamanda Selahaddin Eyyûbî'nin bağlı olduğu hükümdardı.⁸⁶

Selahaddin Eyyûbî'ye aradığı fırsat 1174 yılında Nureddin Zengi'nin ölmesiyle geçecektir.⁸⁷ Yerine on bir yaşında İsmail adındaki oğlu geçince Selahaddin Eyyûbî için kolay bir rakip olan İsmail'in bir de genç yaşta ölmesi, hâkimiyetini pekiştirdi.⁸⁸ İlk önce Selahaddin Eyyûbî büyük kardeşi Turan Şah'ı Yemen'e göndererek buranın hâkimiyetini sağlamıştır. Hicaz bölgesinin kontrolü için önemli olan Yemen'i almayı

⁷⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 95.

⁷⁷ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 91-92.

⁷⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 95.

⁷⁹ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 96.

⁸⁰ Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003, s. 99-101.

⁸¹ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 97.

⁸² Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 98.

⁸³ Bakınız: Ramazan Şeşen, *Salaheddin Eyyubi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018

⁸⁴ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877, Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129-131.

⁸⁵ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 887.

⁸⁶ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129.

⁸⁷ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129-130.

⁸⁸ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 129.

başarmasının hemen ardından Abbâsî halifesinden Mısır, Fas, Yemen, Sudan, Batı Arabistan ve Suriye'nin hükümdarlık hakkını tasdiklenmesini istedi.⁸⁹ Halifeden bu coğrafyanın istenmesinin nedeni, halifenin kendi elinde bulundurduğu sahanın Eyyûbî Devleti'ne verilmesi ve halifeyi Eyyûbî himayesine almak istemedir. Bunun altında yatan düşünce tek ve tartışmasız Sünnî İslâm'ın lideri olmaktır.⁹⁰ Haçlı Franklarına karşı izleyeceği siyaset şöyle ifade edilebilir; Mısır ve Suriye arasında sıkıştırılmış bir Kudüs şehri hayal etmekteydi.⁹¹ İşte bütün bu hazırlıkları tamamladıktan sonra Haçlılara saldırmak için askerlerini toplamaya başlayacaktır.

HITTİN SAVAŞI

1 Temmuz 1187 yılında Tibarias şehrinin alınmasıyla savaş başlamış oldu. Şehrin düşmesinden sonra 2-3 Temmuz 1187 tarihinde Hittin Savaşı başladı. Savaş bir Cuma günü başlamıştır. bu savaşta kelimenin tam anlamıyla Haçlı Frank kuvvetleri bir yıkım yaşamışlardır. 20.000 kişilik kuvvetlerinin çoğu esir alınmış veya savaş alında öldürülmüştür. Esirlerin içinde Kudüs Haçlı Kralı Guy de Lusignon ve Chatillon'lu Reginald'da bulunmaktaydı. Kendisi diğer Haçlı liderlerine gösterilen iyi misafirperverlik gösterilmemiştir. Reginald tarafından Müslüman tüccarlar soyulmuş ve Hicaz bölgesi tarafından yağmalanmıştı ve Ayrıca Selaheddin Eyyûbi ile anlaşma yapmasına rağmen anlaşmayı tanımadan tek taraflı bozmasından dolayı bu muameleyi görmüştür. Tüm bunlardan dolayı kızgın olan Selaheddin Eyyubi,⁹² kendisinin cezasını kendi eliyle vereceği yönünde bir yemin etmiştir. Bundan dolayı Reginald yakalanınca idam cezasına çaptırılmıştır.⁹³ Ayrıca Kudüs düştüğü

vakit Müslümanlara zulüm eden Templier ve Hospital Hristiyanları da idam edilmiştir.

Hittin Kalesi'nin düşmesinden sonra Ekim 1187 yılında Kudüs tekrardan Dâr'ül İslam olarak tescillenmiştir. Mescid-i Ak-sa'nın başındaki haç sökülmüş ve yere atılmıştır.⁹⁴

SONUÇ

Kudüs'ün bu kadar önemli olmasındaki temel neden stratejik konumudur. Yukarıda değinildi üzere Şarlman Döneminde başlayan Kudüs ilgisinin artarak devam etmesinde Baharat Yolu ticaretinin önemli etkisi vardır. Şarlman Avrupa'sının yemeklerde baharat kullanması, ticaretin canlanmasına neden olmuştur. Buda Doğu ve Batı kültürlerinin yeniden birbirlerini tanımasına yol açmıştır. Şarlman Avrupa'sının rakibi olan Bizans İmparatorluğu'nun kan kaybetmesini istemesine karşılık Abbâsî Halifeliği'ninde Endülüs Emevî Devleti'nin tekrar Kuzey Afrika'ya çıkma ihtimali iki devleti yakınlaştırmıştır. Buda o döneme kadar Avrupa için önemli olmayan Kudüs şehrinin önemini artırmıştır. Devlet mekanizmasının ortadan kalmasının Papalık üzerinde oluşturduğu baskıları ve Cluny Tarikatı'nın Avrupa'da yaptığı propagandanın etkisini kullanmak isteyen Papalığın haçlı seferlerini düzenlemek istemesine şaşırılmamalıdır.

Yine ortaya çıkan hakikat şudur ki; Kudüs, sembol şehirlerin kaderlerinde olan bir durumu yaşanmıştır. Kudüs dinler tarihi açısından kimin elindeyse büyük bir saygınlık kaynağı olmuştur. Haçlı reisleri hangi şehri ele geçirdilerse, Kudüs kadar değer vermişlerdir. Dönemin şartları açısından değerlendirildiğinde bu algı, çok doğal bir sonucun eseridir. Toplumun teokrasinin esiri olduğu bir yerde bu insanların başka bir şekilde düşünmesini beklemek akla uygun değildir.

⁸⁹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹⁰ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹¹ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹² Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 135-144.

⁹³ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

⁹⁴ Prof. Dr. PH. K. Hitti, *a.g.e.*, s. 886-877.

Tarihi bir arka plan çalışması yaptığımız bu çalışmada şu an dâhi üzerinde tartışmaların olduğu Kudüs şehrinin önemini anlatmaya çalıştık. Burada asıl önemli olan kısım, İtalyan filolarının yaptığı ticarettir. Bu sayedirdi ki iki farklı dinî toplumun kültürel alışverişinde önemli roller oynamışlardır.

Din savaşları diye başlayan Haçlı Seferleri İtalyan Burjuvazisinin güçlenmesinden başka neye yarandı? Papalık ayak takımından kurtulmak isterken, Avrupa'nın Papalık düzeninden kurtulması bu seferlerin bir diğer kayda değer sonucudur. İşte bütün bu nedenlerden dolayı Kudüs'ün anlaşılması bugün daha önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- ALTAN, Ebru, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar", *Belleten*, Sayı: 243, ss. 571- 582.
- CAHEN, Claude, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010.
- CARNOTENSIS, Fulcherius, *Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IO Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri ve Türkler, Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 4, Ankara 2002.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayınları, İstanbul 2008.
- DEMİRKENT, Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu I-II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.
- ERSAN Mehmet, ALİCAN, Mustafa, *Osmanlıdan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, Timaş Yayınları İstanbul 2013.
- GÜRKAN, Selime Leyle, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 43, Ankara 2012.
- HEYD, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu Ankara 2000.
- HITTI, Prof. Dr. PH. K., *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2011.
- İbn'ül Esir, *El-Kamil fi't-Tarih*, XII, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.
- KANAT, Cüneyt, BURÇAK, Devrim, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, 2013.
- KESİK, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.
- KOCA, Salim, *Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Açısından Nasıl Değerlendirilebilir?*, *Akademik Bakış*, Cilt 10, Sayı 20, Yaz 2017.
- SEVİM, Ali, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti*, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1989.
- ŞEŞEN, Ramazan, *Salaheddin Eyyubi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.
- Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vakayî-namesi*, Çev. H.D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.
- WISEBAUER, Susan *Ortaçağ Dünyası*, Çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, 2014.